

Kan man synge både klassisk og rytmisk musik samtidig?

SUSANNA EKEN

Uddannet ved Det Kongelige Danske Musikkonservatorium (sang), Københavns Universitet (retorik) og Communication Studies, Boston. Har undervist ved Det Kongelige Danske Musikkonservatorium og Operaakademiet samt på danske og internationale masterclasses.

Nutidens unge er meget alsidige i deres musiksmag. For et par generationer siden valgte man side – man var enten til det klassiske eller til det rytmiske – og det er vel også derfor, at sanger-uddannelsen her i København er adskilt i to konservatorier – det klassiske Kongelige Danske Musikkonservatorium, og det Rytmiske Musikkonservatorium, der til og med – desværre – har hver deres fysiske lokalitet. I dag lytter mange klassiske musikere lige så meget til rytmisk som til klassisk musik, og da adgangen til at aflytte musik på internettet er blevet så let, kan man opsøge og lytte til alt, hvad man får lyst til. Nutidens unge sangere har derfor et meget genrebredt musik-kendskab, og det samme har deres publikum.

Denne udvikling smitter naturligt også af på det pædagogiske område. I dag kan sangeleverne møde op hos sangpædagogen med et ønske om at synge mange forskellige kendte værker, der ikke nødvendigvis alle er i samme genre. Men er denne genrebredde overhovedet mulig set ud fra et vokalt perspektiv? Kan man også som professionel sanger synge klassisk og rytmisk musik samtidig?

Der er ikke noget enkelt og klart svar på dette, men jeg vil i det følgende ganske kort beskrive de tanker og erfaringer, som jeg har gjort mig i mit mangeårige pædagogiske arbejde med både klassiske og rytmiske sangere på forskellige niveauer.

Jeg vil begynde med at opridse nogle klare forskelle mellem klassisk og rytmisk musik. Dernæst vil jeg beskrive det fællesområde, der nødvendigvis er, da det jo for begge genrer er stemmen, vi beskæftiger os med.

Den klassiske sang er en **reproducerende** kunstart. Den er en del af vores vesteuropæiske kulturarv – dens særlige æstetik har rødder tilbage til den barokke kastratsang og er blevet til gennem århundrederne siden. Sangeren skal opfylde specifikke klanglige og æstetiske normer samtidig med, at hun/han skal bruge sit sinds kunstneriske og musikalske potentiale til at formidle musikken. Stemmen skal være register-egal og tæt, have en naturlig bæreevne og kunne høres igennem et orkester uden forstærkning, og den skal have et stort omfang med den samme klanglige identitet. Den klassiske skolede stemme skal tilhøre et “fag”, en type (sopran, tenor, mezzo-sopran, baryton, bas). Sangeren skal opfylde alle disse krav samtidig med at hun/han skal udtrykke sig personligt og spontant gennem musikken. Mødet mellem personlighed – og personlig formåen – og stoffet bliver “brændpunktet”, der skal interessere et publikum.

Vi kan foretage en sammenligning med den klassiske sanger, den klassiske balletdanser og den klassiske instrumentalist. Det er heller ikke “naturligt” at balancere og danse rundt på tåspidserne – men efter års træning kan det blive så naturligt, at følelser og handling kan udtrykkes på denne måde, så det virker spontant og naturligt. Instrumentalisten øver sig ofte fra barnsben mange timer dagligt for at få den rigtige balance mellem for eks. bue og strøg eller mellem hånd og tangent for at opnå hurtighed, smidighed og præcision. På samme måde skal den klassiske sanger øve sig i mange år for at udvikle sin stemme- og kropsmuskulatur, så den bliver smidig og udholdende. Der skal udvikles en “ny natur”.

Den rytmiske musik er meget alsidig og er ofte **direkte producerende**, dvs. den beskæftiger sig med ny-skabt materiale. Der er ikke en fast æstetisk/klanglig norm, for den er ikke på samme måde båret af en lang vesteuropæisk kulturtradition. Her ser vi snarere store og indflydelsesrige ikoner, der har skabt stilarter og genrer med inspiration hentet fra mange dele af kloden.

Inden for den rytmiske musik er der ikke et fast repertoire, der hører til en særlig stemmetype. Sangeren har instrumental frihed med hensyn til registrering – klang og dynamik, især fordi det meste af musikken og mange tekster er nyskrevne, og derfor kan bære et udtryk, der er muliggjort af den enkelte sanger/musikers personlighed og talent. Der er plads til improvisation – og der er plads til at bruge stemmen og teknikken i et uudtømmeligt kreativt samspil. Stemmens bæreevne er heller ikke afgørende, da forstærkning og lyd-mixing er en fast del af det musikalske udtryk. Den rytmiske sanger behøver ikke

nødvendigvis så mange års vokal uddannelse forud for sit eventuelle valg af sanger-professionen.

Det er denne musikalske bredde, som sangpædagogen ofte møder i dag – især på musikskoler eller i privatundervisning.

På trods af disse forskelle er det så ikke muligt at udfolde sig både som klassisk og rytmisk sanger samtidig? Svaret er efter min mening, at nogle få kan – men der er instrumentale grænser. Selvom du er en begavet sanger, kan du ikke synge Mozart den ene aften og hård rock den næste – først og fremmest fordi muskulaturen ikke kan finde ud af omstillingen. Vil du brede dig genermæssigt, må det være med et repertoire, der er hensynsfuldt over for stemmen. Desuden er det også et spørgsmål om professionalisme. Inden for den klassiske musik er et højt professionelt niveau ensbetydende med megen øvelse, fokusering og indlæring, så der bliver ganske enkelt ikke tid til at dyrke så mange andre musikalske former, som jo også kræver et tilsvarende niveau.

Men på grund af den store musikalske alsidighed, som unge har i dag, er der alligevel en lyst til “cross-over” på et mindre ambitiøst niveau, og mange elever synger koncerter, hvor de boltrer sig i flere genrer. De foretager her et bevidst genrevalg ud fra et kendskab til og en fornemmelse for andet end klassisk musik. Denne musikalske alsidighed skal sangeren have talent for. Ikke alle har det, og blandingen skal tillige være sangligt **hensigtsmæssig**. Vil man synge halvdelen af en koncert i fuldregister, kan man ikke forvente, at stemmens lette hovedklangstoner i randregister er tilstede få minutter efter.

Efter min mening skal man for bevæge sig hen over grænsen mellem klassisk og rytmisk musik, først og fremmest være i besiddelse af **personligt, musikalsk talent, en bevidsthed om sig selv som sanger** – og dernæst **stemmesundhed**.

Det personlige talent og selvforståelsen handler om at kende sit talents styrke og svaghed og være bevidst om sit særlige instrument – dets fordele og ulemper, alt det jeg kalder for **talentsammensætningen**.

En talentsammensætning består af stemmen, musikaliteten, kunstnerisk sans og talent for talentet.

Man kan ikke lave om på sit medfødte instruments grundtype. En sanger kan for eksempel ikke selv bestemme, om han vil være bas eller tenor. En sanger kan heller ikke – som en violinist eller en pianist – gå ud og købe et dyrere og bedre instrument, hvis han ikke er tilfreds med kvaliteten af det, han har. Sangeren må lære at leve med sit medfødte instruments grundkvalitet og eventuelle mangler og gennem skoling forædle det medfødte materiale bedst muligt.

Musikalitet – et “godt øre” – er ligesom intelligens et potentiale, der er medfødt. Dette potentiale kan man stimulere til udvikling og vækst ved at lytte til

musik og ved selv at spille et instrument. Jo tidligere et barn begynder at forholde sig til musik og eventuelt lærer at spille et instrument, jo lettere og mere legende bliver læreprocessen, og jo mere kan den medfødte musikalitet udvikles. Sammen med musikalitet hører også evnen til at lære og huske musik og evnen til at udvikle en pulsforfølelse, klanglig sans og harmonisk forståelse og stilforfølelse. Nogle har en bred musikalitet, dvs. sans for den musikalske stil i mange genrer – andre er enten til ren rytmisk musik eller ren klassisk.

Kunstnerisk kreativitet er lige så vigtig for sangertalentet som den medfødte stemme. Men hvad vil det sige at være kunstnerisk? Hvilke egenskaber har en kunstnerisk og kreativ personlighed?

Kunstnerisk udtrykstrang formidler først og fremmest en indre fantasirigdom. Også dette talent er medfødt – opvækstbetingelserne kan så stimulere eller hæmme det. Den kunstneriske personligheds møde med tekst og musik er som omtalt ovenfor “brændpunktet”, og i dette brændpunkt skal der være en spænding, der er stærk nok til at forplante sig til et publikum.

Men en af sangerens vigtigste egenskaber er forvaltningen af det medfødte talent. Det jeg kalder for “talent for talentet”. Egenskaber som flid, koncentrationsevne og mentalt fokus er vigtige. En god lærer er ikke nok – lige væsentligt er det, hvordan man som elev modtager undervisningen. En sangelevs psyke skal have høj koncentrationsevne, og den skal være modtagelig og fleksibel – den skal være dynamisk og udadrettet. Nogle sang-elever har en stor sans for, hvad der kan og skal læres, og hvem, der kan lære dem det, og det er ofte dem, der kommer længst i det professionelle liv.

Alle disse egenskaber skal forvaltes sammen med en forståelse af den individuelle stemmens muligheder og begrænsninger – dette jeg kalder **stemmesundhed og stemmetræning**.

Sang kræver en større og stærkere muskulær aktivitet end normal tale. Dvs. der stilles større krav i sang end i tale til selve “stemmen”, til den ventil, som stemmen egentlig er, krav, som den kan være mere eller mindre egnet til. Stemmemuskulaturen er underlagt de samme fysiske love som al anden muskulatur – dvs. den kan *trænes* og den kan *trættes*. Kunsten og kreativiteten må derfor udøves med en hvis grad af muskulær hensigtsmæssighed, fordi selve det muskelfysiologiske og medfødte sætter nogle grænser for udfoldelsen.

Man kan derfor sidestille den fornuftige og hensigtsmæssige uddannelse af stemmen med al anden “atlet-træning”. Vil vi gerne forøge dens ydeevne, må vi træne så fornuftigt og hensigtsmæssigt som muligt. At bruge stemmen til musikalsk-kunstnerisk udfoldelse er en “sportsgren” – og ved at have den indfaldsvinkel til det individuelle instrument – til den enkelte sanger – kan man analysere den enkeltes “træningsbehov” ud fra de individuelle stemme-instrumentale muligheder og behov.

Vi træner en stemme ved at lave lyde med den – og et hensigtsmæssigt “vokalarbejde” udvikler stemmen til det, vi gerne vil have den til. Stemmen skal tillige støttes af kroppen – og derfor er krops-holdning og vejtræknings-teknik også en vigtig del af stemmetræningen.

Omvendt kan vi, ved forkert brug af stemmen – for eks. ved overkompression eller manglende kropskontakt – trætte og derved nedbryde muskulaturens funktionsdygtighed. Resultatet af en stemmemuskulær overbelastning er træthed, hæshed, ødeme, fonasteni. Alt sammen med til at skabe forhindringer for udfoldelse og udvikling for en sanger.

Der er store individuelle forskelle på stemmer. Selv inden for gruppen af det, vi kalder for gode stemmer – det vil sige stemmer med interessant klang og måske stor bæreevne – er der store forskelle. Nogle(få) stemmer kan tåle stærk overbelastning og mange timers brug uden at trættes og fungere uden problemer i mange år – andre stemmer trættes nemt og bliver overbelastede ved det mindste fejltrin. Men selvom der er disse store individuelle forskelle, kan vi ikke danne en hensigtsmæssig pædagogisk metode eller drage generelle konklusioner ud fra “super-talenterne”. Vi må danne metode ud fra det normale – altså for dem, der er flest af. Det er en vigtig distinktion i denne pædagogiske sammenhæng.

I udviklingen af en unge sangstemme er det vigtigt at vide, at vi – sammen med denne grundforståelse om stemmens muligheder, om træning og overbelastning – som “følgesvend” har ungdomstidens store muskulære rehabilite-rings-evne. Ung og stærk muskulatur regenererer hurtigt efter overbelastning. Det gør stemmen derfor også. Får man ondt, bliver hæs, lyder stemmen unormal – så aftager dette hurtigt for den unge sanger på grund af muskulaturens hurtige regenerationsevne. Men denne evne aftager desværre drastisk med alderen. Og sangeren i slutningen af 30'erne kan ikke overbelaste sin stemme på samme måde, som hun/han kunne, da hun/han var 22 år.

Der ligger derfor et stort ansvar i uddannelsestiden – hos musikskolerne, hos konservatorierne og pædagogerne. Sangerne skal sang-uddannes til en kropslig-vokal selvindsigt, så stemmen kommer til at fungere sundt på egne præmisser uanset genre.

Det er med selvforståelsen af eget potentiale, at man kan afsøge mange forskellige vokale udtryksformer. Der findes mange beskrivelser på brug af fuldregister, randregister, mix-register, falset, twang, overdrive, belting, growling mm., og efter min erfaring kan alle disse funktioner bruges, hvis man har talent og lyst – og ud fra et kendskab til egen krop og funktion. Det er også muligt at afvige fra det hensigtsmæssige – at “svine” med stemmen – hvis man ved, hvordan man skal komme tilbage på et sundt og hensigtsmæssigt spor, både i tale og sang. For selv om det “usunde” kan være et personligt vare-

mærke, så må man som pædagog holde fast i, at stemmesundhed og -hygiejne kan udvikle stemmen og give eleven en personlig udfoldelsesfrihed og lang vokal levetid. På den måde er den rytmiske sanger at sammenligne med andre instrumentalister og klassiske sangere: Jo større indsigt og beherskelse, jo større valgfrihed.

Med denne grundforståelse for talent og instrument – for genrevalg og vokal sundhed og fornuftig brug i uddannelsesårene, kan en stemme uddannes til mange års brug. Der jo ikke fornuft i – hverken på det personlige eller samfundsøkonomiske plan – at bekoste en 5-årig dyr højere uddannelse på et konservatorium, hvis det resulterer i en kort karriere bremset af, at stemmen ikke kan holde til professionen.

Min holdning er altså, at man som sanger-instrumentalist træffer nogle *personlige valg* af musikalske genrer og musikalsk-vokal udfoldelse ud fra smag, talent og vokal formåen. Genrevalget har nogle **konsekvenser**. Vil man synge den klassiske musik SKAL man have et stort medfødt vokalpotentiale, et nemme for at opfylde den klassiske musiks krav, så det, man udtrykker, kommer til at lyde smukt, spontant og naturligt. Vil man synge og skabe rytmisk musik er disse krav er ikke nødvendigvis til stede. Her kan man dyrke sin medfødte og uforarbejdede stemme som et personligt "varemærke". Individualiteten – det unikke og selvstændigt personlige er vigtigt – både musikalsk og vokalt, men også her er stemmesundhed afgørende for valgfrihed og lang karriere.

Nutidens alsidige musiksmag giver den unger sanger mange muligheder både med den reproducerende og den nyskrevne musik, og cross-over altid vil være muligt for dem, der besidder talent og vokalt overskud. Tager vi udgangspunkt i de sangere, som der er flest af, må konklusionen imidlertid være, at det mest hensigtsmæssige er at tage konsekvensen af sit valg og arbejde mod det højst mulige niveau i enten den klassiske eller den rytmiske genre.